Год II. Субота, 22 Студня (январа) 1921 г. № 3.

НАША ДУМКА

Палітычная, экономічная і літэратурная тыднёвая газэта

ПАДПІСКА: на 3 месяцы 60 марак або 5 ф. мукі. | Цана асоб. нумэру 5 марак. | Адрэс: Вільня, Вострабрамская 5 (Пасаж).

С. СУХАДОЛЕЦ

вучыцель з вескі Дубіна Забрэскай воласьці, Ашмянскага павета.

Памер па дарозе у Ліду пасьля страшэнных мукау ад рукі гвалтаунікоу.

Свабода слова...

Калі беларускі салдат, прыйшоўшы на вайне ў чужую вёску, займаецца зладзействам, зьдзекуецца над безбароннымі людзьмі, пяюгавіць дзяўчат або робіць правакацыю паўстаньня, каб потым вымагаць грошы за маўчанку, дык гэта ня знача, што ўся наша нацыя, што ўсе мы, беларусы, ёсьць—зладзеі, гвалтаўнікі, правакатары.

І я не разумею тых беларусаў, якія ня любяць ці навет зьнявіжаюць увесь польскі народ за благія ўчынкі чалавека, апранутага у шынель польскага салдата.

Калі беларускі пан, тым болей раней абрусіцель, заняўшы розпай крутнёй пасаду рэвіровага ці вышэй у Сярэдней Ліцьве, пачынае памшчацца над сялянамі за свой спалены, гдзесьці там, маёнтак, б'ець іх бяз дай прычыны і лае астатнімі словамі, як скаціну, а ў разе чаго пагражае арэштам за нібы-то бальшавізм,—дык гэта ня знача, што ўся беларуская нацыя вінавата ў яго ліхадзействах і што ўвесь беларускі народ мусіць пакрыўдзіцца, калі такога герцыка ўрэшце выкінуць са службы або самі сяляне дадуць яму рады.

Я не разумею тых беларусаў, якія прымаюць к сэрцу інтарэсы падобнага герцыка толькі затое, што ён беларус.

Розум падказуе, што дзеля карысьці усіх беларусаў, дзеля добрай славы беларускай і дзеля добрых адносін з грамадзянамі абы-якой нацыі, пражываючай у Сярэдняй Ліцьве, беларусам трэба не бараніць таго пана, а карáць яго зусім бесстаронна...

Гэтак рабіць падказуе розум і ліцьвіном, і паляком, і жыдом і усякаму народу,

І гэтак зазвычай лепшыя людзі робяць.

Робяць ня толькі шчыра-дэмакратычныя і разумныя ліцьвіны, але навет захаваная і вельмі дружная ў сваіх інтарэсах жыдоўская буржуазія.

Гэтак робяць і лепшыя прадстаўнікі польскай нацыі...

Але вось за астатні час становіцца ў Сярэдняй Ліцьве бытавым зьявішчам дужа прыкрая для кожнай нацыі і асабліва ганебная для гапаровых польскіх паноў павадка...

Свой уласны інтарэс вязаць з гонарам усяе нацыі.

Нехта нешта украў,—ня сьмей кіўнуць на яго пальцам, бо ён можаць аказацца служачым „Стражы Крэсовай“!

Годзе гэтага хамства!

Мы жывём у гаспадарсьцьве, на чале якога стаіць генарал, паборнік свабоды слова, друку, сходаў і іншых вялікіх рэчаў. Дык будзем карыстаць з гэтых вялікіх рэчаў. Будзем голасна гаварыць аб усякім зладзействе, забойстве, правакацыі, ня гледзячы на тое, якой нацыі вінаваты.

А. Мсьціслаўскі.

Ці шмат робіцца беларусамі на весцы?

Беларуская маса—гэта народ сялянскі, а колішняя беларуская арыстакратыя, шляхта ды мяшчанства згінулі для беларускасьці і становяць цяпер толькі тэрміны гістарычныя. Дык прыродны наш цэнтр, асяродак—на вёсцы паміж сялянскага люду. Гэта рэч для нас ня новая, аднак, прыпамінаць сабе яе мы ўсе мусім, каб ня зьбіцца з дарогі. Беларуская культурна-асьветная праца мусіць адваяваць сабе беларускую вёску, а беларуская палітыка павінна глаўным чынам абаперціся на люд вясковы. Рэч пэўная, штось робіцца ў гэтым кірунку, але ня трэба быць вельмі глыбокім палітыкам і знаўцам краю, каб пераканацца, што робіцца на вёсцы куды менш, чым трэба, а ўвесь або большы цяжар палітычнага заінтэрасаваньня перанесен у горад. Нашы гарадзкія палітыкі канечна могуць казаць, што разьвязка ўсіх палітычных пытаньняў магчыма толькі ў горадзе, што і на яго ня трэба забывацца, што мо' абудзім беларускую сьвядомасьць у мяшчансьцьве і г. д.

Усё гэта праўда, аднак, ніколі ня зьнімае віны з нас за тое, што ад самага пачатку адраджэньня беларускага народу сьвядомыя элемэнты быццам бягуць з вёскі ў горад і грунтуюцца ў Вільні, Менску, Горадні, Магілеве... Вельмі мала затое паўстае пунктаў крысталізацыйных для беларускасьці на вёсцы. Дык пагражае заўсёды беларусам, што іх народны рух можа зробіцца інтэлігенцкім, буржуазным, гарадзкім.

Народная прэса толькі часку можа ўзяць на сябе працы жывога чалавека, ніколі яго па вёсцы не заменіць. Прызнацца трэба, што і прэса наша часта мела характар больш інтэлігенцкі, чым популярны. Які бацька, такі сын—ня дзівота. Толькі частку працы на вёсцы можа зрабіць вучыцель або вучыцелька. Так—у нармальных варунках, а беларуская-ж школьная праца быццам тое павучыньне, што хвіля рванае ветрам, яшчэ толькі наладжываецца і то з вялікімі перашкодамі. Дык хай ніхто з нас у горадзе ня сьмее супакоіць сябе патэтычнымі словамі: „наша вучыцельства робіць на вёсцы ўсё, што можна і патрэбна“. Сьмешная ілюзія! Ксяндзоў-беларусаў пакуль што вельмі мала, аб праваслаўных духоўных і казаць ня трэба, дык і духавенства ня можа быць такім падспор'ем, як напрыклад у ліцьвіноў, гдзе ксяндзы з вучыцельствам, арганістымі, аптэкарамі і др. шмат літоўскай працы народнай на вёсцы ўзялі на свае плечы. У нас, беларусаў, нічога падобнага няма.

Што-ж тады рабіць?

Трэба ізноў сказаць сабе: ідзі ў народ! І ўзяць гэты кліч у дасłоўным значаньні і аблізіцца з народам, жывучы на вёсцы. Хай у горадзе астанецца толькі сіл, колькі канечна патрэбна для падтрыманьня беларускіх установ і прэсы, а ўвесь лішак сіл інтэлігенцкіх хай ідзе на беларускую вёску, каб працаваць сярод народа і для народа.

Ад. Саладух

Наша коопэрацыя пры Савецкай уладзе у 1920 годзе.

Цяжкі час перажывала наша коопэрацыя пры савецкай ўладзе ў 1920 г. Пакуль ня было рэўкома, камэндант горада выдаў прыказ ад сябе забіраць у коопэратывах тое, што патрэбна вайсковым. Забіралі найбольш бяз грошы. А як праз некалькі дзён быў выпушчаны прыказ камэнданта, што ўсе гандлёвыя ўстановы, а у тым ліку і коопэратывы павінны быць абавязкова адчынены, а рэўком тымчасам выдаў прыказ, каб цэны на тавары браліся-б ня вышэйшыя за тых, якія былі 13 ліпня, ды каб польская марка лічылася-б за 50 савецкіх капеек, дык відаць было, што коопэрацыі прыходзіць канец.

Відзячы ўсё гэта, урад Віленскага Саюзу Коопэратываў, ў пачатку жніўня, напісаў ў рэўком даклад, у якім указываў, што коопэрацыя пастаўлена ў горшая палажэньне, чымся прыватны гандаль, што тады як у коопэрацыі ўсе тавары ўзяты на учот, з таварамі прыватнага гандлю гэтага ня зроблена, што ў коопэратывах чуць ня ўсё забіраюць савецкія ўстановы, ня плацячы грошы, і г. д.

Коопэратыўныя кругі бачылі ў гэтым памылку савецкай ўлады і тое, што вышэйшыя савецкія ўраднікі к сабе на службу на розныя пасады панабіралі віленскіх гандляроў ці іх радню, а гэтыя прыяцелі коопэрацыі ўсе свае сілы пакладалі на тое, каб зрабіць ёй як найболей шкоды.

Каля 10 жніўня быў апублікованы прыказ аб тым, што коопэратывам за ўсё узятае будзе заплочана... Але далей за абяцанак не пайшло.

За час існаваньня ў Віленшчыне Савецкай ўлады коопэрацыя панесла гэткія страты.

№№ па парадку	Назва коопэратывау	Сума страт.
1	Віленскі Саюз Коопэратываў . .	2.898.905,^{9}
2	Асвабаджэньне . .	51.808,^{21}
3	Працаўнік	162.408,—
4	Аб'яднаньне (Zjednoczenie	145.000,—
5	Rola (у Вялейцы) .	18.291,—
6	Пчала	153.294,—
7	Райніца.	310.433,—
8	Таварыш	87,330,^{75}
9	Хрысьц Прафэсіянальны Саюз. .	32,000,—
10	Jedność	150.080,—
11	Centrala Stow. Rolnicze-Handlowych	965.947,^{75}
12	Ураднікаў Ураду .	3.536.655,^{83}
13	Сялянскае Таварыства	1.904.755,—
14	Яшунская	24.490,—
15	Работніцкая (Robotnicza)	115.830,—
16	Будслаўская Выгада	61.052,—
	Усяго .	10.608.240,^{63}

Усе страты коопэратываў лічыліся па пакупной цане тавара, які купляўся іншы раз яшчэ ў канцы 1919 года. Калі перавесьці ўсе цэны на курс валют сягоньняшняга дня, дык страты былі-б разоў у дзесяць большымі.

Іншыя спадзяюцца, што гэтыя страты будуць так ці інакш заплочаны Савецкай Расеяй, бо у коопэрацыі ёсьць ўсе дакумэнты, але з боку савецкай улады нешта ня відаць такога хаценьня, хоць коопэратыўныя ўстановы ўжо не адзін раз зьвярталіса да пана Аксельрода ў Коўні і яшчэ ў Вільні.

С. Чыжэўскі

Газэтны агляд.

Як яны працуюць.

Што робіцца у нас па вёсках—аб гэтым шмат можна было-б напісаць, у вёсцы, завялася ужо зусім самазванная „ўлада“, якая, Бог ведае, што вычварае з нашым сялянскім людам. Мы гаворым тутака аб „уславіўшайся“ ўжо з часоў першае польскае окупацыі „Стражы Крэсовай“ („Straż Kresowa“). На яе „работу“ зьвяртае ўвагу нават польская прэса, глыбока абураная ею. Гэтак грам. Наполеон Чарноцкі ў № 8 „Gaz. Krajow“, з 12 студня с. г. піша аб рабоце „Стражы“ у Ашмяншчыне:

„Палітычную спорку не з звычайным чалавекам, а нават з ксяндзом, агент „Стражы“, ня маючы лепшых аргумэнтау, закапчвае пагрозай арыштам. На пытаньне ці ен мае на гэта права, дзеяч „Стражы“ заяуляе, што, апрача занятку у „Стражы“, ен служыць за такога агента, каторы мае права арыштаваць кожнага, каго захоча. Далей апавядаюць, што есьць воласьці з пераважываючым лікам праваслауных, да каторых „Страж“ ужо дауно не мае адвагі наведывацца. Былі і есьць і такія—больш на усход, дзе вострыя сваркі з „Стражай“ давялі да пасылкі туды карацельных экспэдыцый. „Страж“ атрымала у павеце якбыццам манапольнае права выдаваць сьвядоцтвы „палітычнай благанадзежнасьці“. Паміж людзьмі, якіх „Страж“ патрымлівае, можна часамі сустрэціць вядомых хабарнікау і абрусіцелеу з передваенных часоу, якія здалелі прытарнавацца да зьмяніушыхся акалічнасьцей. Аднаго такога намыкаліся нават—пакуль што дарэмна—падаць за кандыдата у Сойм. Надпіс на беларускай кнігарні загадалі зьняць, а калі такога незаконнага прыказу ніхто ня споуніу, вывеска з надпісам бяз сьледу прапала у пачы. У валасьцех, павету перапоуненых агентамі і суб-агентамі „Стражы“, яны забіраюць да свайго ужытку добрую палавіну „стайковых“ коні, выкарыстываючы гэтак гэтую цяжкую грамадзкую павіннасьць дзеля сваіх мэт.

Адзначыушы, што мо' у другіх ваколіцах „Страж Крэсова“ паступае ня так ужо нягодна, грам. Чарноцкі кажа, што для гэтай арганізацыі.

„Трэба шукаць узорау у расейскай „Ахранцы“, „Союзе Русскаго Народа“ і Ostmarkverein-e“, зверху спольшчаных і прыаздобленых арлом“.

Шчыра вітаем польскі голас пратэсту проці таго, што вычвараюць з нашым народам платныя найміты „Стражы Крэсовай“.

З літоускай прэсы.

У перадавой стацьці літоўскай газэты „Vilnius“ за 13 студня г.г. Бр. Шэміс даводзіць, чаму ліцьвіны адмовіліся ад выбараў.

„Усім ведама, што віленскія ліцьвіны, беларусь, жыды, расейцы і немцы адмовіліся ад абы-якога ўчасьця ў выбарах да Сойму, які склікаець цяперашняя польская ўлада ў Вільні. Некаторыя польскія газэты абрушыліся на ўсіх, хто адмовіўся ад выбараў, у тым ліку і на ліцьвіноў, чаму адмовіліся: скліканьне Сойму ёсьць адзіны справядлівы і запраўдны спосаб, якім насяленьне магло-б выявіць сваю запраўдную волю і зарганізаваць сваё жыцьцё ў будучыне, і бяз нашага ўчасьця Сойм усё-ж-ткі зьбярэцца і бяз нас разьвяжаць пасвойму гэтыя пытаньні, а цэлая Эўропа возьмець пад увагу яго рашэньні і згодзіцца з імі. Яшчэ глядзіце: Ліга Народу і Кантрольная Камісія выказываюць розныя пажаданьні, робяць розныя ўплывы, а мы, літоўскія паляки, абвяшчаем выбары, назначаем камісію, канечны час прадстаўленьня кандыдацкіх сьпіскаў, урэшце навет дзень выбараў, дык будзьце гатовы к выбарам, хоць бы і бяз згоды Лігі Народаў. Ну дык і вы, ліцьвіны, лепей ідзіце з намі!

Калі гаворыць толькі адзін ды яшчэ крычыць на ўсё горла, выглядаець, быццам і праўду кажаць. Аднак кожды факт, кождая справа мае і другі бок.

Бяручы пад увагу віленскі абскурантызм і абдурэньне насяленьня рознымі падсунутымі яму лёзунгамі, а асабліва тое, што ўлада над Вільняю ў працягу колькіх месяцаў і ўсе яе ўплывы знаходзіліся ў польскіх руках, і што паляки найперш выкарысталі ўсе свае ўрады, каб узмацаваць польскасьць і пакрыўдзіць усе іншыя народнасьці, мы, віленскія ліцьвіны, яшчэ ў леташнім годзе выказаліся выразна і адкрыта, што мы проціў плебісцыту, таму што ў сучасных палітычных варунках ён быў бы толькі камэдыяй; змоўчым навет аб тэй акалічнасьці, што вырашэньне цераз плебісцыт пытаньня аб нашай сталіцы і будучыне нашага народу ёсьць надзвычайна цяжкая і несправядлівая крыўда для нашага народу. Здаецца, ці ня ў першым „Glosie Litwy“, мы, ліцьвіны, навет згаджаючыся на плебісцыт, так для нас абразьлівы, заявілі, што хочучы, каб плебісцыт быў запраўдным выразіцелем народнай волі, трэба дазволіць нам, ліцьвінам, упраўляць у Вільні хоць-бы толькі сама часу, колькі ўпраўлялі паляки, а потым даць магчымасьць Вільні астацца бяз тых і тых урадаў, адпачынуць, раздумацца, зраўняць усіх і бяз усякага націску зусім свабодна падаць свой голас за тых ці іншых.

Але не такі плебісцыт суліў нам і суліць польскі урад і дужыцца яго правясьці цераз Лігу Народаў. Найбольш хочацца яму скорага „найпрасьцейшага“ адказу насяленьня, іншымі словамі хоча ён ўзяць рэзультаты сваіх грашавых афяр і працы, пакуль насяленьне яшчэ не ацьверозела і не пачало паважна раздумывацца. Ураду гэтаму надта ўжо ў смак запраэктаванае пераз генарала Жэлігоўскага скліканьня Сойму, бо гэткім спосабам можна збавіцца ад плебісцыту, або выказаньня сваей волі кождым жыхарэм. Калі-б Сойм — сабраньне не таўпы, а выбраных прадстаўнікоў, быў склікан у адказных варунках, то прышлося б, запраўды, лічыцца з яго голасам. Дзеля таго мы заўсёды выказываліся, што хочам супольнага Літоўскага Сойму, склікана на гарантыях поўнай вольнасьці.

Ці-ж такі Сойм нам гатовяць? Вось тое, што не! Перш за ўсё маецца ён быць скліканым у часьці Літвы, выразанай з яе цела зусім прыпадкова, і хоча накінуць сваю волю навет такім чыста-літоўскім мясцовасьцям, як Алькенікі, Даўгі, Цьверач... Тэрыторыя гэтая мусіць штучным спосабам прыдацца на карысьць Польшчы, мінуючы патрэбы і правы ліцьвіноў і беларусаў. Адрэзаны ад цэлай Літвы, рашаючы лёс яе сэрца Вільні, такі сойм, скліканы сягоньня, прысабечыў бы неналежныя яму правы і пастараўся-б зрабіць націск на Коўню, тую Коўню, каторая выказала столькі афярнасьці і стойкасьці пры ўтварэньні незалежнага літоўскага гаспадарства, у той час калі Вільня ўмела заўсёды і да гэтага часу ўмееець існаваць толькі на чужыя грошы, сама нічога ня робячы, ад усіх усяго хацець і дамагацца.

А самыя выбары? Усё, што вышэй вылуснута са справы аб плебісцыту, падходзіць і да цяперашніх выбараў у Сойм.

Не, пані і паны, ня будзем учасьнікамі ў камэдыях, тым больш што учасьце нашае прыдумана проціў нас: Ліцьвіны прыймалі ўчасьце ў выбарах і хоць ня здолелі правясьці ніводнага пасла, але затое сойм ад імя усіх палякоў і ліцьвіноў прызнаў далучэньне Вільні да Польшчы. Калі-б цяпер і ўдалося склікаць такі сойм — быў-бы гэта ня сойм Сярэдняй Літвы, але віленскі польскі сойм, і рашэньняў яго ніхто бы ня прызнаў, ані мы ані іншыя народнасьці. Праўда, націск і гвалт многа значаць у грамадзкім і палітычным жыцьці, аднак так сама вядома, што цьвёрдасьць народу важыць тут усё больш і больш. Даволі прыглядзецца к адраджэньню літоўскага народу і стварэньню ім прост з нічога свайго гаспадарства, у той час калі з усіх бакоў яго абкружалі дужэйшыя і хітрэйшыя народы! Ніхто і ня сумняваецца, што з часам народ гэты дойдзець свайго цэлю, вернець сваю сталіцу і будзе жыць поўным нармальным грамадзянскім жыцьцём у сваім упарадкаваным гаспадарсьцьве. Ня сумняваемся, што вольны плебісцыт, а не камэдыя, якую суляць паляки, выказаўся бы за Літву, толькі рэзультаты былі бы для цэлага краю надзвычайна цяжкія: бо гэта дарагое срэдства, падбураючае адзін народ проціў аднаго, дзякуючы чаму стварающца немажлівыя варункі гаспадарсьцьвенага побыту.

Дзеля гэтага ліцьвіны на ўсякія способы працівяцца плебісцыту, адмаўляюцца аб выбараў пры існуючых варунках, але хочуць разьвязаць свой спор з Польшчай дарогай міру. Толькі тады, калі ліцьвіны дойдуць да згоды з палякамі і паразумеюцца з імі, можна было бы пры нармальных варунках абвесьціць выбары ў Віленскі Сойм, ў каторых прынялі бы ўчасьце і ліцьвіны“.

* * *

Ночкай сягоньня мне ў самыя вочы
Месяц прыгожы глядзеў і сьмяяўся.
—„Сумна табе?—ён, здавалась, пытаўся;—
Праўда, ня сьпіцца у сьветлыя ночы?
Устань, паглядзі на вакно, што адзета
Тонкаю сеткаю з рож серабрыстых,
Пэўна, як глянеш, прыпомніш ты лета'
Красак у садзе вянкі шаўкавістых.
Пэўна, прыпомніш ліпнёвыя ночкі,
Зорак вузор, прыгажэйшы, чым сонца,
Стромкія, сьпячыя ліпкі, дубочкі,
Сіняе неба бяз краю й бяз конца.
Успомніш, як ціха бывала ў пакою,
Усе ужо спалі, а ў вокны глядзела
Мляўкая, душная, ймглістая цемра,
Успомніш, аб чым ты тады лятуцела,
Успомніш, як плакаць хацелась парою,
Успомніш, як сэрца чагосьці шукала,
Успомніш, аб чым ў тыя ночы з сабою,
Толькі з сабою аднэй гаравала...
Успомніш, як глянеш на срэбныя краскі
Усе свае думкі, вадзеі ціхія,
Сумныя, бы ў небе зорачак ласкі,
Шчырыя, бы тыя песьні лясныя...
Успомніш, чаго тваё сэрца так хоча,
Успомніш ўсё тое, што ў жыцьці пазнала,
Твары нявсныя тых, каго ўночы.
Толькі, у снах, у лятунках кахала.“
У снах—а ня сьпіцца у сьветлыя ночы,
Сон мой сягоньня так рана парваўся,
Бо цераз вокны мне ў самыя вочы
Месяц прыгожы глядзеў і сьмяяўся.

Натальля Арсеньнева.

Наш культурны стан.

За колькідзесят год працы, распачатае зусім малой жменькай людзей, беларуская справа разьвівалась з нязвычайнай, неспадзяванай навет для яе пачынальнікаў шыбкасьцю. Даволі сказаць, што за гэты час народ беларускі—яшчэ ўчора народ безгалосых, бяспраўных рабоў — народ гэты перажыў цэлую вялікую палітычную эвалюцыю і дасьпеў палітычна да таго, што падняў штандар Беларускае Народнае Рэспублікі і пачаў вялізарную, шырачэнную творчую дзяржаўную работу.

Будуецца незалежная Беларусь. Калі і як яна збудуецца—ня будзем пакульшто шукаць адказу на гэтае пытаньне. Вядома, што дзяржавы творацца і гінуць дзякуючы дзьвюм сілам: з аднаго боку іх кліча да жыцьця ўклад палітычных варункаў—і ўнутраных, і замежных; з другога—іх будуе сам народ, калі мае ў сабе даволі творчых сіл. Як уложацца палітычныя варункі, ад каторых залежыць наш дзяржаўны быт,—мы ня ведаем. Затое ведаем вельмі добра, якія сілы захаваны ў нашым народзе, з чым ён прыступае да свайго дзяржаўнага будаўніцтва.

Гаворачы аб сілах народу, трэба перш за ўсё сказаць, аб якіх сілах ідзе гутарка. Вось, кожнаму вядома, што сіл чыста фізычных у нас хватае: то-ж нашых братоў не малая жменя—дванаццаць міліёнаў з лішкам! Але пры ўсей нашай фізычнай моцы мы ўсё-ж жылі соткі год у няволі, служачы чужынцам, — і толькі тады прыждалі волі, калі збудзілася ў нас чалавечая і нацыянальная сьвядомасьць, калі пачалося ў нас культурна-нацыянальнае творства. Вось-жа наш культурны стан і ёсьць тая сіла, якая можа збудаваць вольную, ні ад каго незалежную Беларусь. Аб гэтай сіле мы й гаворым і яе хочам падлічыць.

Найлепшы паказчык культурнага стану народу, паказчык багацьця яго душы і творчае моцы—гэта яго літэратура. Найлягчэйшым, найбольш разьвітым спосабам выяўленьня дум, пачуцьця і перажываньняў чалавека зьяўляецца слова — жывое, або пісанае, — і вось літэратура словам перაказывае ўсё тое, што захавана ў душы чалавечай. Дый пераказвае не абы як, а ў форме мастацкай, артыстычнай. Такім парадкам, выяўляючы абраз душы народу, літэратура сьведчыць аб разьвіцьці ў яго пачуцьця хараства—красы.

У якім-жа стане знаходзіцца наша літэратура?

Ня будзем сягаць да тых першых спроб пісаць пабеларуску рэчы дыдактычныя, павучаць „народ просты“ ў яго „гутарцы“, чым займаліся ў сярэдзіне першае паловы XIX сталецьця і Баршчэўскі, і Рыпінскі, і Чачот: лішне мала ў іх мастацкага элемэнту, каб яны заслугоўвалі на імя літэратуры. Але ўжо ад Дунін-Марцінкевіча пачынаецца запраўдная беларуская адраджэнцкая літэратура, — літэратура, твораная сьвядомымі мастакамі. І гэта літэратура, пачынаючы ад пераказваньня ў мастацкай форме народнага жыцьця, ў меру свайго разьвіцьця шукае для сябе новых мэт: ужо Бягушэвіч уносіць у яе сопыяльны і сьвядома-нацыянальны элемэнт, ужо Карусь Каганец зварочвае свае вочы да нашай слаўнай мінуўшчыны, за ім Цётка (Алёізія з Пашкевічаў Кайрысовая) выяўляе ў творах сваіх гарачае дыханьне рэвалюцыі, Колас шукае красы ў шэрых вёсках беларускіх, Цішка Гартны—„пясьняр працы“ — адбівае псыхалёгію беларускага пролетарыя, Ясакар (Бядуля) захапляецца містычнымі настроямі, Алесь Гарун чаруе музыкальнасьцю свайго вершу, а ўрэшце ў доўгім-доўгім сьцягу поэтаў адраджэньня разгараюцца два сьветачы: Купала—запраўдны прарок нацыянальнае ідэі, паглыбляючы яе да агульна-людзкіх асноў, і „пясьняр чыстае красы“—Максім Багдановіч. А побач разьвіваецца мастацкая проза: падкупляючыя прастатой свае формы дробныя апабядачьні Тараса Гушчы (другі псэўдонім Коласа), непараўнаныя па шчырасьці пачуцьця творы Ядвігіна Ш., поўныя глыбокага настраеньня рэчы Бядулі, мастацкія легенды і невялікія аповесьці Власта, апавяданьні Лёсіка і ўрэшце творства Максіма Гарэцкага. Далей творыцца беларуская драма і камэдыя, і творы Купалы, Аляхновіча, Галубка, Алеся Гаруна (для дзяцей) кладуць фундамэнт, на якім будуецца беларускі нацыянальны тэатр, занімаючы у сэрцы Беларусі — у Менску—першае месца сярод тэатраў другіх нацыянальнасьцяў. І калі мы пазнаёмімся з усенькім нашым дабыткам у сфэры літэратуры, калі ўнікнем у глыбіню яе ідэй і праймемся яе хараством, дык зразу стане нам ясна: Беларускі народ—гэта вялікі тварэц, бо сыны яго ў некалькі дзесяткоў год здалелі з нічога стварыць сваю літэратуру, каторая мае вялікія і нацыянальныя і агульна-людзкія культурныя цэннасьці, каторая перакладаецца па чужыя мовы *), і пэрлы яе ў чужацкай вопратцы ня губляюць сваей цаны, свайго хараства і сваей глыбіні. Можам з зусім справядлівай гордасьцю сказаць: беларуская літэратура дае ўжо багатую духовую страву ня толькі «простаму» чалавеку, узбагачываючы і разьвіваючы яго мысьль, здаволіваючы яго жаданьне красы-хараства, але і беларускаму інтэлігэнту, каторы узгадаваўся на найвялікшых творах сусьветнае літэратуры.

Другое, па чым судзяць аб культурным стане народу, гэта навука. І на грунце навукі беларусы не астаюццаззаду за другімі славянскімі народамі. Праўда, нашы вучоныя, нашы рабачаі на навуковай ніве ажно да апошніх часоў пісалі свае навуковыя творы пераважна ў чужых мовах: расейскай або польскай. Але, ня гледзячы на тое, што яны гэтак узбагачывалі чужацкую навуковую літэратуру, яны служылі сваей Бацькаўшчыне, распрацовываючы родную гісторыю, этнаграфію, філёлёгію, літэратуру. Нашы гісторыкі: Даўнар-Запольскі, Лаппо-Данілеўскі, Любаўскі, Пічэта і т. д. — усё гэта прафэсары расейскіх унівэрсытэтаў, працуючыя спэцыяльна над гісторыяй Беларусі. Іх іменьні вядомы ўсей Расеі, ўсяму культурнаму сьвету. А побач — знамяніты знаўца старой беларускай мовы, аўтор трохтомнай навуковай граматыкі беларускай акадэмік-праф. Е. Карскі, беларус, друкаваўшы у апошнія гады свае багатыя матэрыялы да беларускай літэратуры па-беларуску. Далей—этнографы, як аўтор „Беларускага Слоўніка“ Насовіч, працу каторага ў 1870 годзе надрукавала пецярбурская Акадэмія Навук (больш за 30.000 слоў); Раманаў, Шэйн, Фэдэроўскі (працы яго „Lud Białoruski“ надрукованы часьцю Кракаўскай Акадэміяй Навук). Вядомы знаўца царкоўнага права праф. Завітневіч—павага ў вачах усяе праваслаўнае царквы. Выдатны хімік праф. В. Іваноўскі. І ў

*) Напр., творы Купалы перакладалі на расейскую мову такія корыфэі расейскае літэратуры, як Валерый Брюсов, Бальмонт, Корінфскій і др.

Верш.

Даўно трэба было-б
Прачнуцца і нам, беларусам,
І наша шчасьце плыло-б,
Доўгім шырокім абрусам.

І чаго-ж нам чакаць?
Хто нам дасьць волю?
Будзем мы самі каваць
Сабе добрую долю!

А. Шаўлюк.

Дваранін.

Быў сабе адзін дваранін, па прозьвішчу Пятроўскі. Ен ня меў ні двара ні падданых, а так-сабе валачыўся ад аднаго пана к другому. Гдзе прыстане к паном на паляваньне, дзе троху паслужыць намесьнікам або аканомам. Так і жывіўся цэлы век. Але, ведама, дваранін,—ён усё-такі спаганяе панства. Дарма, што ў яго часам у гаршку трасца кіпіць, затое на назе чабот рыпіць. А на нашага брата, мужыка, інакш не пазірае, як на скаціну. На паляваньні ці што, крычыць—мужык, гад! У цябе ў ропе чорна. Дык ось які то дваранін быў, бо ня меў свае хаты, а бы сабака, на двары жыў ды на людзей брахаў, быццам свае дабро абярагаў. Але як ён ня круціўся ды такі да ліха дажыўся. А ведама, як трывога, дык і да Бога. От пан Пятроўскі пашоў да касьцёла, укленчыў дый моліцца: „Пане Езу Хрыста, дай мне рублі трыста, але і без еднэго не везма“. Ходзіць ён кожны дзень да касьцёла ды ўсё моліцца, ўсё просіць рублёў трыста ні на шэляг не збаўляе. Падслухаў тое ксёндз і загадаў арганістаму зрабіць пробу, што з таго будзе, даць Пятроўскаму без аднаго трыста рублёў. От як Пятроўскі ўкленчыўшы маліўся—пане Езу Хрысьце, дай мне рублі трыста, без еднэго не вэзма,—арганісты залез на хоры дый спусьціў адтуль на нітачцы дзьвесьце дзевяцьдзесят дзевяць рублёў у Пятроўскага перад самым носам. Пятроўскі пералічыў грошы, палажыў іх у кішэню дый кажа:—кеды пан Езус даў рублі трыста без еднэго, то даш і вшыстко. Дзеньковаць за Боскую ласку. Пры гэтых словах Пятроўскі падняўся на ногі і хацеў ісьці, але чуе хтось кажа:—хоцьжа пан Пятроўскі шляхціц, але кеп!—Гэта сказаў ксёндз, бо яму шкода стала грошы. А Пятроўскі падумаў, што гэта кажа Езус. Закіпеў Пятроўскі, аж затросься ад злосьці дый крычыць на ўвесь касьцёл:—цо, цо? Я кеп! З ласкі Боскай естэм пан Петровскі, радавіты шляхціц до патопу і пржытым і дворжанін гэрольдэм утвердзоны, а ты з жыдкув. — І пашоў з касьцёла.

Раман Стайкавы.

Злосьць.

Хутарэц Васіль Арцямёнак быў засьлівы ад прыроды, а як пажыў на хутары, то зрабіўся яшчэ засьлівейшы. Калі траплялася якая неспадзейная радасьць і ён мімаволі адпускаўся ад паўсёднай злосьці, дык аж сам сабе дзіваваў, навошта гэтак халяруець, каму гэта патрэбна? Але адпусканьне тое было ў яго зазвычай нядоўгае.

Ідоўшы з кузьні, дзе зубрыў сярпы для сябе і бабы, але яшчэ ня вызубрыў і пакінуў там, ён з завідасьцю паглядзеў на дрэўцы ля хутарка свайго суседа Івана Даніленка: усе дрэўцы прыняліся! І ўвесь добры настрой, які быў знайшоўся ў кузьні сярод людзей з іхным вясёлым гоманам і жартамі, увесь добры спакой прапаў, як параўнаваў ён суседзкія дрэўцы з сваімі: яго амаль ня ўсе паўсохлі і тырчаць ля хаты й пуні, як гальлё на падсьцілку пад сена.—„Як каму ручыць,—з злой крыўдай, вельмі звычайнай для сябе, падумаў Васіль:—з якой доляй хто народзіцца... А чаму я гэткі нарадзіўся? Вота-ж усё роўна, калі такія парадкі пануюць на сьвеце.“ Ен здалёку відзеў, што Матруна Даніленчыха сядзіць сярод бульбоўніку з жоўтымі ўжо красачкамі, полець там ці хвароба яе ведае.—„Вота-ж чыя бульба цьвісьці пачала, а чыя ледзьве з зямлі высунулась“,—пакутаваў ён і з нароку адхінуў галаву ў другі бок, каб ня сказаць зьнялюбелай суседцы „памажы божа!“

Ідоўшы па сьцежачцы сярод свайго зялёнага аўсу, Арцямёнак заўважыў, што нехта, хлопцы ці сабака, выталаваў вялікую мясьціну.—„Дам!“—закіпеў ён. Падыходзячы да хаты, з незакончанаю трэці год страхою, Арцямёнак увідзеў, што большы кормны парсюк, якога меліся гадаваць і ў поле ня выпускалі, вылез нейкім дзівам з сьвінаркі і рыецца сабе ля дрэўца. Праўда, сухое дрэўца было, але ня згубілася надзея, што яно прымецца і зноў хоць некалі ды закрасуе.

— Дзе-ж тыя дзетухны?—з балючай нудою на сэрцы заглядаў хутарэц наперад, шукаў вачмі ля хаты;—добра пільнуюць гаспадаркі, няма што казаць. Дзе-ж тая Мар'я—спомніў ён і пра жонку.

Тымчасам падышоў да самага парсюка. Ціха было наўкол, а нідзе нікагусенькі. Парсюк спакойна падрываў карэньне дрэўцу і не зважаў на грознага свайго гаспадара.

Васіль з сакрухаю адыйшоўся, выцягнуў з-пад клеці новы бярозавы кол і стаў цікацца назад.

Парсюк як слова духам чуў небясьпеку для свайго здароўя і спакою. Паглядзеў на мужыка круглымі сьвінымі вочкамі з-пад навіслых вушэй, чухнуў, порскнуў, падкінуў задам, падтрухнуў хвосьцікам і адбегся ад вырытай ямы к балотцу.

Васіль з усяе сілы кінуў яму колам па нагах.

Парсюк падскочыў, як на спружынах, яшчэ мацней зачохкаў і троху супакоіўся. Пастаяўшы, ён трушком пабег пад клець і часам вярнуў свой лыч на бок каб ня спушчаць з воч ворага. А ворагу толькі тое было і патрэбна. Спрытна падхапіўшы кол, Васіль забег парсюку перад і стануў ля клеці. Як толькі той паткнуўся галавой пад падвал, ён так урэзаў яго з усяе сілы па вушшу, што той аж лёг на заднія ногі.

Па шуме і віску запанавала ціша. Сапеў і чохкаў парсюк і меў аддыхацца засьлівы чалавек.

— А юс, каб ты здох!— ня доўга цярпеў, збунтаваў цішу Васіль і піхнуў высьпяткам парсюка ў таўсты адкормлены зад. Той падаўся тулавам наперад, але раптам страшэнна праразьліва заскігатаў: ушчаміў сярод громазду галаву і ня мог вызваліцца.

Васіль аж вушы заторкнуў ад нязвычайнага гвалту: яму зрабілася сорамна, што заяапіў сьвіньню на гэткі страшэнны крык. Як толькі ўбачыў ён, што здалёку бягуць дзеці, а за імі на той-жа самы ратунак—жонка, Васіль загневаўся на ўсё на сьвеце, у шалёным прыступе засьлівасьці схапіў зноў кол у рукі і размахнуўшыся ўпёк колам у парсюковы хвост. Той проста зароў. Беглі дзеці, бегла жонка, наперадзе сабака, аж куры закудкадакалі ў страсе і Матруна Даніленчыха, пакінуўшы палоць бульбоўнік, пасунулась бліжэй на той скандал.

Тады ўжо ніякая сіла не здалела-б удзержыць Васіля; ён пратаў парсюка калом з ўсяе сілы, пакуль удосыцьце не спагнаў злосьці.

— Забіў! Забіў! А божухна, бацюхна!—выла Васіліха і з дзяцьмі цягнула чуць жывога парсюка з-пад клеці за заднія ногі, а Васіль хапаў сякеру і йшоў барджэй у ляда, да вечара, ня еўшы, церабіць кусты і краіць сэрца за сваю нялюдзкую злосьць.

Васіліха налівала абед у спарышы і пасылала к бацьку ў ляда самага меншага сына.

М. Гарэцкі.

10/XII.—20.

Штодзенныя весткі.

Чацьвер, 13-*га студня* 1921 *г*.

Камуністычныя маніфэстацыі ў Англіі. Ангельскія газэты паведамляюць, што на тым тыдні ў прадмесьцях Лёндыну адбыліся вялізазныя маніфэстацыі камуністычна настроеных работнікаў. Прамоўцы, якіх было дужа многа, пратэставалі супроць палітыкі цяперашняга міністра працы ў Англіі Клейнеса. Маніфэстацыя зрабілася ўрэшце вельмі бурнай, з натаўпу крычэлі чэсьць рэвалюцыі ў Англіі, пяялі інтэрнацыянал. Дэмонстрантаў разагнала паліцыя.

Расея. Зьезд саветаў абраў новы цэнтральны спаўняючы камітэт саветаў з 300 сяброў і 100 кандыдатаў. Сярод нова-абраных сяброў ёсьць дужа многа зусім новых людзей і шмат адмыслоўцаў па гаспадарцы.

Праграма новага прэзыдэнта. З Амэрыкі паведамляюць, што прэзыдэнт Гардынг, сеўшы на сваю пасаду, займецца насамперш трымя пытаньнямі: 1) аднаўленьнем мірных адносін з Нямеччынай яшчэ ў марцы гэтага году; 2) вывадам амэрыканскіх войскаў з Рэйнскага раёна і 3) аднаўленьнем гандлёвых адносін з Расеяй і цэнтральнымі гаспадарствамі.

Непарадкі ў Мэсапатаміі. З Багдада паведамляюць, што кіраўнік тамтэйшай ангельскай місыі забіт паўстаўшым насяленьнем.

Пятніца, 14-*га студня* 1921 *г*.

Расейская контр-рэвалюцыя. У Парыжы адбываецца нарада сяброў Расейскага Устаноўчага Сойму. Зьехалася 33 чалавекі, найболей кадэтаў.

Нямецкая контр-рэвалюцыя. У Патсдаме адчыніўся першы зьезд нямецкае народнае партыі, які выказаў жаданьне, каб Вільгельм зноў вярнуўся на пасаду нямецкага імпэратара.

Падарожа Пілсудзкага ў Па-

якую-б галіну навукі мы ні заглянулі, ўсюды знойдзем нашых беларусаў. Дык ня дзіва, што калі ў Менску ў 1917—18 г.г. беларусы маніліся адкрыць свой унівэрсытэт, — дык на кліч праф. Даўнара-Запольскага адгукнулася гэтулькі прафэсароў-беларусаў, што іх хваціла-бы не на адзін, а на два унівэрсытэты. І ў тым-жа Менску у 1919—20 г.г. бачым закладзіны першай вышэйшай беларускай школы — Пэдагогічнага Інстытуту, які працай праф. Іваноўскага быў перастроены ў Галоўную Беларускую Школу — першы беларускі унівэрсытэт. І хоць прыход у Менску бальшавіцкае ўлады часова спыніў гэту работу, ўсё-ж такі і бальшавікі будуюць цяпер тамака беларускі унівэрсытэт і політэхнікум.

Факт істнаваньня некалькіх сот беларускіх пачатковых школ, некалькіх прогімназій і вучыцельскіх сэмінарый, 6—7 гімназій (у Вільні, Менску, Горадні, Слуцку, Будславе, Сьвіры і т. д.—дзьве апошнія зачынены польскай уладай) — гэта знак таго, што кожын беларус можа ўсю навуку—ад пачаткаў граматы да унівэрсытэцкага курсу—прайсьці ў сваей роднай мове. І гэта — адна з галоўных падвалін нашага нацыянальнага істнаваньня.

Трэба прызнацца, што музыкальнае творства, малярства і другія віды мастацтва ў нас яшчэ слаба разьвіты, раўнуючы да літэратуры. Але для іх грунт ёсьць: на гэта паказвае багацтва народных мэлёдый, багацтва орнамэнтаў у тканінах хатняга вырабу, істнаваньне асаблівага беларускага стылю ў архітэктуры нашых драўляных царквоў, касьцёлаў і т. д. І яны пачнуць шыбка разьвівацца ў меру агульнага разьвіцьця нашага культурнага жыцьця,—а што можна зрабіць з нашых народных мэлёдый, аб гэтым сьведчыць цудоўная „Літоўская Рапсодыя“ Карловіча*), „Беларуская Сюіта“ Роговскага, а ўрэшце і гэткія блізкія нам па духу творы Манюшкі, поўнай жменяй чарпаўшага свае матывы з багатай скарбніцы беларускай народнай музыкі.

У пэрыод, калі на першым месцы жыцьцё стаўляе справы палітычныя, зусім натуральна разьвіцьцё публіцыстыкі, прэсы. І у беларусаў палітычная мысьль выяўляецца ў вельмі чысьленых часопісях (тыднёвых, месячных) і газэтах (штадзенныя беларускія газэты: „Беларускі Шлях“, „Звон“, «Беларусь», „Савецкая Беларусь“—у Менску, „Беларускае Слова“—ў Горадні і др.). Хватае ў беларусаў сіл і на сур'ёзную журнальную працу (зборнікі „Маладая Беларусь“ у Пецярбурзе—1913 г., „Варта“ ў Менску—1918, зборнік „Наша Ніва“ ў Вільні—1920). Выходзяць і розныя спэцыяльныя часопісі: сельска-гаспадарская „Саха“, для моладзі—„Лучынка“ (ў Менску), студэнцкая „Раніца“ (ў Пецярбурзе) і інш. Разам з загранічнымі выданьнямі мы за апошнія гады мелі да 50 розных пэрыодычных выданьняў у беларускай мове, ня лічачы некалькіх штадзенных газэт (расейскай, польскай) і часопісей (францускай, нямецкай), праводзіўшых беларускія палітычныя ідэі. Значыць, публіцыстычных сіл у нас хватае: іх было-б даволі, каб асьвятляць справы беларускага дзяржаўнага жыцьця з розных бакоў і з розных паглядаў.

Урэшце, мерай нашага культурнага стану можа служыць арганізаванасьць нашага грамадзянства. Чысьленыя палітычныя партыі (соц.-дэм., соц.-рэв., камуністы, народнікі, дэмакраты, хрысьціянскія дэмакраты, нацыяналісты і т. п.), прафэсыянальныя арганізацыі (вучыцельскія саюзы, саюзы журналістаў, працаўнікоў сцэны і мастацтва і інш.), навуковыя таварыствы, выдавецкія арганізацыі, дабрачынныя, конфэсыянальныя — ўсё гэта знак істнаваньня арганізована беларускага грамадзянства, здыфэрэнцыраванага ўжо і паводле соцыяльных, клясовых інтарэсаў розных яго груп. Але асаблівую ўвагу мы павінны зьвярнуць на нашу эканамічную арганізацыю. У беларусоў нямашака свайго нацыянальнага купецкага стану, і затым-то ў іх вельмі шыбка разьвіваецца коопэрацыя. Даволі адзначыць, што менскі „Цэнтрабелсаюз“ („Цантральны Саюз Коопэратываў Беларусі) злучаў у часе свойго расьцьвету тысячы вясковых коопэратываў, што такі-ж саюз у Вільні (хоць і не спэцыяльна беларускі) складаецца з многіх дзесяткоў коопэратываў чыста беларускіх, пазакладаных нашымі сялянамі ў Віленшчыне і Горадзеншчыне. Побач стаяць сельска-гаспадарскія арганізацыі беларускага сялянства, абадпаныя каля „Цантральнага Сельска-гаспадарскага Саюзу“ ў Менску. І ўсё гэта — пры чужацкіх окупацыях, заменяўшых адна адну і руйнаваўшых усё эканамічна-гаспадарчае жыцьцё краю і ўсю яго арганізованую гаспадарку.

Праўда, што шмат чаго нам яшчэ не хватае, але шмат чаго ў нас і не магло стварыцца, пакуль у нас не пачалося дзяржаўнае жыцьцё. Калі-ж праб'е і для Беларусі часіна будаваньня свае дзяржавы, — тады да таго, што ўжо ў нас ёсьць, прыложыцца і рэшта. А будаваць мы маем ужо на чым: гэта—тая творчая моц, тое багацьце душы, якое выявіл беларусы ў розных галінах культурна-нацыянальнае працы. А той факт, што нашае нацыянальнае адраджэньне пачалося гэтак нядаўна, што яно разьвівалася ў стане няволі—пад усьцяжным панаваньнем над намі чужацкае дзяржаўнае ўлады, — гэты факт дае меру таго, як шыбка пайшлі бы мы ўпярод па дарозе культурнага разьвіцьця пры поўнай незалежнасьці—ў незалежнай Беларускай Рэспубліцы.

Ант. Навіна.

*) Карловіч называе сваю рапсодыю «Літоўскай», памятаючы на стары назоў «Літва», супольны для усіх літоўска-беларускіх зямель. Свае матывы Карловіч чарпаў з беларускіх песень у Горадзеншчыне, запісываючы іх разам з Фэдэроўскім.

рыж адкладаецца дзеля яго хваробы.

Выбары ў Швецыі ў мястовыя рады далі перамогу правым партыям.

Камуністычны рух у Італіі. Сярод работнікаў беспераставьня падрастаець. Нядаўна на мітынгу ў Турыне 2/3 галасоў работнікі аддалі за камуністаў.

Падзел панскай зямлі ў Славакіі, належачай да вялікіх двароў, глаўным чынам, вянгерскіх магнатаў, будзе зроблены, як паведамляюць з Прагі, у самым бліжэйшым часе.

Дарагоўля ў Варшаве. Як паведамляе газета „Robotnik“, цэны ў Варшаве растуць штодня. Хлеб у панядзелак быў па 47 марак за хунт.

Субота, 15-*га студня* 1921 *г.*

Плебісцыт. Рада Лігі Народаў пастанавіла зрабіць у нас плебісцыт не раней, як у марцы.

Францускі прэм'ер - міністр Лейг падаўся ў адстаўку.

Конфэрэнцыя расейскіх партый. Ува Францыі адбываецца конфэрэнцыя расейскіх эсэраў і меншавікоў з аднаго боку і бальшавіцкіх дэлегатоў з другога. На конфэрэнцыі ёсьць Керэнскі, Чарноў і інш., якія ўжо йдуць на ўступкі бальшавікам.

Ленін захварэў. Пакліканы ў Маскву з Нямеччыны рабіць яму апэрацыю лепшыя дактары Гісе і Саль.

Цэны ў Амэрыцы на некаторыя тавары, як скура, прадзева, цукер і кукуруза, спусьціліся да перадваенных цэн.

Гандаль з Расеяй. З 1 па 15 сьнежня цераз Рэвель прайшло ў Расею 321 вагон розных тавараў, у тым ліку 79 вагонаў сукна. З Расеі прыбыла 161 пусты вагон і шмат пудоў золата для Швецыі.

Ірляндыя. Перагаворы між ангельскім урадам і сінфэйнерамі перарваліся пасьля першага-ж паседжаньня. Прадстаўнікі Ірляндыі вымагалі прызнаньня незалежнай Ірляндзкай рэспублікі.

Нядзеля, 16 *студня* 1921 *г.*

Расейская контр-рэвалюцыя. Усе сябры расейскага Установчага Сойму, якія сабраліся на зьезд ува Францыі призналі, што цяпер ужо і гутаркі ня можа быць аб змаганьні з бальшавікамі сілай чужацкіх войск і што бальшавізм павінен згінуць ад рук самаго расейскага народа.

Рэвалюцыйны рух ў Індыі. З Масквы ў Рыгу паведамляюць, што ў Індыі рэвалюцыйны рух усё расьцець, дзеля чаго ўрад Індыі адзывае з Месапатаміі і Эгіпта 30 баталёнаў пяхоты.

Расея, Англія і Пэрсія. Ангельскія газэты паведамляюць, што бальшавікі рыхтуюцца з вясны кінуць вялікія сілы, сабраныя ў Баку, на Пэрсію, дзеля чаго ангельскае пасольства ў Тэгеране распачало эвакуацыю з Пэрсіі ангельскіх жанчын і дзяцей.

Мужчыны - ангельцы выяжджаюць з Пэрсіі вясною, разам з ангельскім пасольствам, адначасна з якім выяжджае шах і яго двор.

На Украіне. „Рідный Край“ пішаць водле вестак кіеўскага штаба, быццам уся лінія Дняпра ад Кіева да Хярсона занята паўстанцамі.

Расея і Францыя. Бальшавіцкі параход напаў на патрульны францускі контр-мінаносец, які пільнаваў за перавозкай па Чорным моры контрабанднага аружжа.

Кляра Цеткін. Сярод францускіх работнікаў вядзе вялікую агітацыю вядомая нямецкая камуністка Кляра Цеткін, якая нейкім дзіўным спосабам здолела прабрацца ўва Францыю.

Панядзелак, 17-*га студня* 1921 *г.*

Іоффэ аб золаце для Польшчы. З Рыгі паведамляюць, што ў гутарцы з супрацоўнікам ангельскіх газэт Іоффэ заявіў, што прынцыпіяльна Расея лічыць польскія дамаганьні золата бязгрунтоўнымі. Калі можа быць мова аб падзеле золата, то хіба толькі той часткі, якая сабралася ад падаткаў, значыцца, 300 міліёнаў, з якіх Польшча магла бы дастаць 20 міліёнаў.

Англа-савецкая умова. Ангельскія газэты ўжо друкуюць тэкст англа-савецкае гандлёвае ўмовы. Расейскія караблі будуць дапушчаны ў ангельскія гавані. Савецкі ўрад можа назначаць у Англію сваіх консулаў. Умова можа быць парушана, папярэдзіўшы за 6 месяцаў. Ангельскі ўрад не рэквізуець і не карыстаець для сваіх мэтаў з таго золата ці іншых цэнных рэчаў, якія будуць прысланы з Масквы для расплаты за дастаўленыя тавары.

Здароўе Пілсудзкага пагоршала.

Новы францускі кабінэт міністраў будзе складаць старшыня палаты дэпутатаў Аруль Пэррэ.

Плебісцыт у В. Сілезіі. Польскія газэты паведамляюць, што немцы ў В. Сілезіі за вялікія грошы купляюць галасы для плебісцыта.

Аўторак, 18 *студня* 1921 *г.*

Ленін хварэе. З Масквы паведамляюць, што Ленін заняўздолеў надта цяжка.

Блёкады ўжо няма. Англія паведаміла савецкі ўрад, што ёю зьніштожаны кардоны з падводных мін, ці йначай кажучы, зьнята блёкада.

Балтыцкая конфэрэнцыя. У блізкім часе ў Рызе пачнецца другая конфэрэнцыя балтыцкіх гаспадарстваў. Будуць прадстаўнікі Польшчы, Фінляндыі, Эстоніі, Лацьвіі і Літвы.

Перамога турак над грэкамі. Турэцкія войскі Кемаль-пашы разьбілі ў Малай Азіі грэцкае войска. Турэцкія нацыяналісты галяцца захапіць Сьмірну.

Камуністычная дэманстрацыя. З Вены паведамляюць, што там была вялікая дэманстрацыя камуністаў.

Францускі кабінэт будзе складацца Брыанам, які мае ўзяць портфэль міністра заграніччных спраў.

Амэрыканская армія, водле пастановы Сената, будзе зьменшана да 150.000 чалавек.

Серада, 19-*га студня* 1921 *г.*

Плебісцыт у В. Сілезіі мае быць перанесены на 13 марца.

Амэрыка і Японія. Савецкае радыо паведамляе, што рыхтуецца вайна між Японіяй і Амэрыкай і, як відаць, у блізкім часе. Канада і Аўстралія будуць за Амэрыку.

Украінскае каралеўства. Газэта „Trybuna“ паведамляе, што б. украінскі пасол Васілька, як прадстаўнік заходняе Украіны, зрабіў тайную ўмову з бышай аўстро-венгерскай імпэратарскай фаміліяй у справе стварэньня украінскага каралеўства з Усходняе Галіцыі, Букавіны і Русі. Каралём мае быць Васіль Габсбург.

Камуністы у Амэрыцы. Арганізована грамадзкая варта з прычыны таго, што ў філядэльфіі нібы-то рыхтуюцца камуністы, каб узарваць колькі скарбовых будынкаў у Вашынгтоне і Нью-Іорку.

Расея. Распачаўся гандаль з Амэрыкай. За расейскі лён Амэрыка высылае вугальле і паперу. Тавары йдуць цераз Адэсу.

Чацьвер, 20 *студня* 1921 *г.*

Расея і Украіна. З Польшчы паведамляюць, што бальшавікі распачалі дзейнае змаганьне з сялянскімі паўстаньнямі на Украіне.

Пэрсія. Шах пэрсідзкі ўцёк з Тэгерану ў Шыраз, бо баіцца находу бальшавікоў.

Францыя. Вышаў закон, што прыехаўшы ўва Францыю без дазволу караецца турмою на 3 гады. Гэты закон мае на ўвазе змаганьне з наплывам камуністаў.

Ірляндыя. У працягу 1920 г. ў Ірляндыі сінфэйнеры (рэвалюцыянэры-незалежнікі) забілі 176 паліцэйскіх і 54 ваенных, ранілі 261 паліц. і 116 ваенн., зусім зьнішчылі 532 казармы, разбурылі 173, напалі на пошту і паязды 931 раз.

Е. КАНЧАР.

Клясавае, нацыянальнае і рэлігійнае змаганьне на Беларусі.

Тэрыторыя.—Насяленьне.—Клясавы склад.

I.

ПРАСТОР.

Беларускае племя займаець губэрні: 1. Віленскую (п. Віленскі. Вялейскі, Дзісьненскі, Лідзкі, Ашмянскі, Сьвянцянскі, Троцкі); 2. Віцебскую (п. Віцебскі, Веліжскі Гарадоцкі, Дзьвінскі (былы Дзінабурскі), Дрысенскі, Лепельскі, Люцынскі, Невельскі, Полацкі, Рэжыцкі, Себежскі); 3. Горадзенскую (п. Горадзенскі, Берасьцейскі, Беластоцкі, Бельскі, Ваўкавыскі, Кобрынскі, Пружанскі, Слонімскі, Сакольскі), 4. Калуцкую (п. Жыздрынскі, Масальскі); 5. Ковенскую (п. Новаляксандраўскі); 6. Курляндзкую (п, Ілукстскі); 7. Менскую (п. Менскі, Бабруйскі, Барысаўскі, Ігуменскі, Мозырскі, Навагрудзкі, Пінскі, Рэчыцкі і Слуцкі); 8. Магілеўскую (п. Магілеўскі, Гомельскі, Гарэцкі, Клімавіцкі, Амсьціслаўскі, Аршанскі, Рагачоўскі, Сеньненскі, Чаўскі, Чэрыкаўскі); 9. Арлоўскую (п. Бранскі, Сеўскі, Трубчэўскі); 10. Пскоўскую (п. Вялікалуцкі, Тарапецкі). 11. Смаленскую (п. Смаленскі, Бельскі, Вяземскі, Гжацкі, Дарагабужскі, Духоўшчынскі, Ельненскі, Красьненскі, Парэцкі, Рослаўскі, Сычаўскі, Юхнаўскі); 12. Сувалкскую (п. Аўгустоўскі, Сейненскі); 13. Цьвярскую (п. Асташкаўскі, Ржэўскі); 14. Чарнігаўскую (п. Мглінскі, Новазыбкаўскі, Старадубскі, Суражскі).

Усё месца, дзе жывуць беларусы, абхоплівае каля 7.310 квадратных мыль, або 353.878 квадратных вёрст. Гэты абшар блізка што роўны абшару Каўказа (412.310 кв. в.), больш за Фінляндыю (286.041 кв. в.), за Францыю (251.718 кв. в.), у тры разы больш за Царства Польскае (былой расейскай правынцыі—111.554 кв. в.).

На тэрыторыі, якую займаюць беларусы, налічаецца 1.429 валасьцей, 107 гарадоў, у тым ліку 5 губэрскіх (Вільня, Горадня, Магілеў, Менск, Віцебск, Смаленск), 14 пасадаў і 114,270 мясьцечак, сёлаў, вёсак і хутароў.

Шчыльнасьць насялёных пунктаў нязначная дзеля вялікага абшару земляў няўдобных, пустых, і занятых лесам і памяркоўна рэдка засялёных.

У 1897 г. на Беларусі пад лесам знаходзілась да 54 проц. усяе плошчы. К 1913 г. плошча лясоў зьменшылась да 25 проц. Наагул, за астатнія 25 гадоў лясная плошча зьменшылася мясцамі ў два, у тры і навет пяць разоў.

З гэтага відаць, што Белярусь гэта старана багатая пераважна лесам, навет будаўляным лесам. Асабліва многа лесу было ў паноў і у казны.

Па сваему грунту і геолёгіі Беларусь таксама мае шмат асаблівага. Вялізная частка краю занята тарфянымі і травянымі балотамі і пяском. Уся гэтая глеба (балотная і пескавая) ў цяперашні час ідзець над пашу і пад сенажаці (балоты). Балоты паступова робяцца сухімі поў-тарфянікамі, і аруцца пад ярыну (проса, грачыхі, аднагадовыя травы). З часам, пры стараньні паляпшэньня гаспадаркі, гэтыя балоты зробяцца надта добрым месцам для земляробства.

Апрача таго, балоты хароняць у сабе вялізарныя запасы торфу, каштоўнага, як апал, асьвятленьне і электрычная сіла (энэргія).

Пясок, наадварот з кожным годам зьнішчаець і задуваець добрыя грунты і тым самым прыносіць краю нявылічапую шкоду. Але з гэтай бядой можна змагацца задзержываючы пяскі пасадкай на іх лесу.

II.

Насяленьне.

I. Насяленьне Беларусі к 1 студню 1913 *г.*

Тэрыторыю, занятую беларусамі, насяляюць і другія народы: маскоўцы, жыды, палякі, ліцьвіны, украінцы і іншыя. На 1 студня 1913 г. на Беларусі было жыхароў каля 15.755,7 тыс. чалав.

	паветаў.	тыс. чал.
У Віленскай	7	1,980,9
„ Віцебскай	11	1,903,9
„ Гродненскай	9	2,025,0
„ Ковенскай	1	255,6
„ Курляндзкай	1	75,8
„ Менскай	9	2,963,7
„ Магілеўскай	10	2,333,3
„ Арлоўскай	3	728,5
„ Пскоўскай	2	266,9
„ Смаленскай	12	2,039,3
„ Сувалкскай	2	34,3
„ Цьвярской	2	304,2
„ Чарнігаўскай . . .	4	844,2

Чым далей ад цэнтру Беларускай зямлі, тым радзей становіцца беларускае племя. На ўсходзе і поўначы яно перамешываецца з маскоўцамі і пастунова прыймаець іх выгляд; на паўдні — з украінцамі, на заходзе — з палякамі, на паўночным заходзе з ліцьвінамі, і таксама пастунова прыймаець выгляд гэтых народаў.

Але калі ўзяць усё насяленьне, то на кожную сотню прыходзіцца ў сярэднім:

З Беларускага жыцьця.

Беларускі Нацыянальны Камітэт у Вільні пасьля перавыбараў маець гэткі прэзыдыум: старшыня Ф. Ярэміч, таварыш старшыні А. Карабач, сэкрэтар М. Кахановіч і скарбнік ксёндз А. Станкевіч.

Паседжаньні пленума Камітэта адбываюцца кожную пятніцу ў 6 гадзін вечары на Вострабрамскай, 9.

Старшыня Камітэта прыймае штодзенна ад 12 да 2 гадзіны, а таварыш старшыні з 10 да 1 гадзіны там-жа.

Ліквідацыя паустанцаў. „Беларускае Слова“ паведамляе аб поўнай ліквідацыі бальшавікамі беларускіх паўстанцаў пад Радашковічамі.

Цягні! „Віленскае Слова“ піша вось што: „У суботу чынам паліцыі было даручана запрасіць у суд, як сьведку, сябра Беларускага Нацыянальнага Камітэту Валэйшу. Паліцыя паслала па грам. Валэйшу 3 ваaружоных стрэльбамі міліцыянэраў. Яны, не засьпеўшы грам. Валэйшу на кватэры, пайшлі ў Беларускі Клюб, дзе грам. Валэйша сэкрэтаром. Пад вартай 3 міліцыянэраў грам. Валэйша быў прыведзены ў суд, дзе высьнілася, што арэшт выйшаў праз непаразуменьне, і грам. Валэйшу зараз жа выпусьцілі.

Даклад. На 19 студня ў Беларускім Клюбе назначан даклад аб Слуцкім паўстаньні

З Літоускага жыцьця.

Падарожа Вальдэмараса.

Газэты пішуць, што дэлегат Літвы пры Лізе Народаў прафэсар Вальдэмарас маецца ехаць у Варшаву дзеля беспасрэдніх зносін з прадстаўнікамі польскага ўраду ў пытаньнях, належачых да польска-літоўскай спрэчкі

Латышска-літоуская гандлевая палата.

З Кэнігсбэрга пішуць: латышскія і літоўскія прамыслоўцы ў Рызе пастанавілі арганізаваць сумесную гаспадарчую работу абедзьвюх старонак, дзеля чаго пастаноўлена адчыніць агульную гандлёвую палату.

Што сказау Стульгінскі.

Прэзыдэнт Літоўскай рэспублікі п. Стульгінскі сказаў прадстаўнікам друку ў Коўні, што конфлікт з Польшчаю ня скончыўся, робяцца ўсе стараньні, каб спрэчныя пытаньні былі разьвязаны найболей памысна для інтарэсау Літвы.

Провінцыяльны аддзел.

М-ка Няверышкі Міцкунскай гміны, Віленск. пав.

Жывецца ў нас дужа цяжка, асабліва сёлета далася бяда ў знакі. Улетку паявілася страшэнная пошасьць на рагатую скаціну, якая амаль ня выгінула да апошняй.

Ураджай сёлета зусім слабы, жыта памерзла, хлеба ўжо цяпер большасьць гаспадароў ня маець.

Беларуская нацыянальная сьвядомасьць пашыраецца вельмі добра. Асабліва сярод маладзёжы. Пашыраецца свая кніжка і газэта. Відаць яшчэ з тога, што ўлетку дамагаліся казаньня ў Лаварыскім касьцёле пабеларуску, дзеля чаго было напісана прашэньне да біскупа з болей, чымся дзьвюма сотнямі галасоў. Толькі штось дагэтуль ціха з тою справаю. Але мы ня думаем маўчаць і сьмела будзем дамагацца сваіх правоў, якія ня сёньня, то заўтра здабудзем сваімі мазалістымі мужыцкімі рукамі.

Тутэйшы.

Царкоуная служба без сьвяшчэньніка.

У нас есьць у Рудоміне царква, але сьвяшчэньнік ня кожнае сьвята у ей бывае, бо пастаяннага пастыра прыход ня мае, а прывозіць яго з Вільні.

Часта здаралася, што прыхаджане ўсьвята, прыехаушы у царкву, варочаліся ні з чым.

Так было і цяпер.

На першы дзень Каляд была страшэнная непагода. Ногі гразлі у адтаяушай зямлі і вады было па костачку; а зьверху яшчэ дабауляла сьнегу і дажджу. Ісьці было вельмі дрэнна.

Толькі зашарэла,—людзі пацягнуліся у царкву да Рудоміна. Набралася ля царквы шмат людзей, блізкіх і далекіх, бедных і багатых, прышоу і рэгент з хорам. Гамапілі, разважалі і пыталіся адзін аднаго ці будзе сьвяшчэньнік, ці не? Ніхто ня мог напэуна сказаць.

Хутка прышоу царкоуны староста і угледзіушы, што шмат народу адамкнуу царкву.

Усе увайшлі.

Сьвяшчэньнік ня прыходзіу. Пагаварылі прыхаджане і змовіліся памаліцца хоць бяз яго.

Рэгент з певчымі і яшчэ некальькі асоб пайшлі на клірас.

Нехта пачау чытаць часы, а пасьля прасьпявалі некалькі Калядных трапароу, прыхаджане шчыра памаліліся і, расходзячыся да хаты, усе-ж такі цікавіліся, няужо ніхто ня езьдзіу па сьвяшчэньніка.

Аказалася: нейкі селянін выправіуся быу за ім у Вільню, але выехаушы на бальшак зламау кола і вярнуушыся да хаты даядау куцьцю а тут чакалі і ня ведалі, што і думаць.

Школьны аддзел.

М-ка Палачаны Ашмянскага павету.

У першай палавіне лістапада 1920 году ў нашым мястэчку адчынілася беларуская пачатковая школа.

Але вельмі многа трудоў прышлося на долю вучыцяля К. Піліповіча каб яна засталася істнуючай.

Калі перад адкрыцьцем вучэньня ў наша мястэчка зьявіўся Рэферэнт Беларускага Аддзелу Дэп. Асьв. п. Я. Станкевіч і папрасіў згукаць агульную зборку Палачанскіх грамадзян, то валасны пісар К-ч згукаў некалькі людзей—вядомых працўнікаў навукі пабеларуску і навет некалькі з іх былі не грамадзяне нашай воласьці. На зборцы некаторыя крычалі, што беларусам нашым ня трэба роднае мовы вучыцца, бо яна брыдкая, а адзін навет, малады хлопец, сказаў, што ў нас няма і Беларусі, чым вызваў сьмех у самых упорных. Дзякуючы таму, што на зборку падасьпела маладзеж і загаманіла: „Хочам школы ў роднай мове“ і зараз жа напісала заявы аб гэтым з вялікім лікам подпісаў, школа адчынілася ў валасным школьн. будынку.

Але што прыйшлося перажыць вучыцелю: сталоў і лавак у клясе ніякіх, печы паруханыя, бяз дроў прыйшлося жыць каля 3-х тыдняў: спаць пры 2-х градусах ніжэй за 0. Дзеці пачалі прыносіць па паленцу дроў, але іх не хапала на вялікі ахалоджаны будынак. Людзі нашы, будучы на вялікім шляху, абабраныя гэтым летам, мала чым маглі памагчы, і, калі-б ня ўпорнае стараньне вучыцеля давясьці дзела да канца і помач грамадзяніна Палачанскага Барыса Траскевіча, шчырага беларуса, то школа не удзяржалася-б. Б. Траскевіч узрухаў суседзяў нацягаць у школу сталоў і лавак, благія падправіў, паўстаўляў шыбы ў вокны, зрабіў клясную дошку, найшоў-муляра і г. д.

І хаця ворагі не пераставалі падкопавацца пад школу, але грамадзяне ўжо балей верылі вучыцелю, і наша школка стала жыць, маючы 78 вучняў.

Палачанскі

7 студня 1921 г

Цэнтральны Беларускі Вучыцельскі Саюз.

14 студня сёл. г. пад старшынствам вучыцеля Міхала Міцькі адбылася агульная зборка Цэнтральнага Беларускага Вучыцельскага Саюзу. На зборцы прыняты статут Саюзу. Паводле статуту Рада Саюзу складаецца з дэлегатаў ад валасных беларускіх вучыцельскіх саюзаў. Кожная воласьць ад кожных дзесяцёх вучыцялёў ці вучыцелек пасылае аднаго дэлегата. Калі ў воласьці і меней за 10, але балей за 5 вучыцялеў, то таксама пасылаецца адзін дэлегат. Воласьці, у якіх пяць або меней вучыцялёў, прылучаюцца да суседніх валасьцяў. Старшыня Саюзу і ўвесь прэзыдыум выбіраецца пасланымі ў Раду дэлегатамі.

Уступная плата ў Саюз устаноўлена 10 польскіх марак. У капітал саюзу пастаноўлена адлічаць кожны месяц адзін с пал. проц. з пэнсыі кожнага сябры саюзу.

Агульная зборка даручыла Радзе Саюзу як найскарэй, не пазьней як за два тыдні арганізаваць кватэру для прыяжджаючых у Вільню вучыцялёў. Прынята цэлы сьцяг іншых важных пастаноў, як прыкладам, аб арганізацыі школьных бібліатэк і інш.

На зборцы-ж была абрана і рэвызыйная камісія, у якую ўвайшлі: вуч. Малафееў, Жукоўскі, Барада Хвадзей, Азерскі Вінцэнты і Гаўрылік. Апошнія два, як кандыдаты.

Цэнтральны Фізычны Кабінэт.

У мінуўшую нядзелю ў польскай гімназіі Лелевеля адбылося паседжаньне віленскіх вучыцялёў фізыкі і природазнаўства, на якім разглядалі проэкт інспэктара Беларускай гімназіі А. Дмахоўскага аб арганізацыі ў Вільні Цэнтральнага Фізычнага Кабінэту.

Сход аднагалосна ухваліў проэкт і выбраў камісію дзеля апрапаваньня статуту Кабінэта. У склад камісіі ўвайшлі: ад беларусаў А. Дмахоўскі, ад палякоў пані Багдановіч, ад жыдоў — інжынер Ідэльсон і ад ліцьвіноў—інжынер Біржышка (далучыўся да камісіі апасьля).

Камісія, на паседжаньні ў аўторак 18-га студня разгледзіла і прыняла з невялічкімі зьменамі пададзены А. Дмахоўскім проэкт статуту. Проэкт гэты будзе астатне разгледжан у нядзелю 23 студня а 5 гадз. ўвечары ў той жа гімназіі Лелевеля (рог Віленскай і Губэрнатарскай) на паўтарным сходзе віленскіх вучыцялёў. У разе прыняцьця статуту, камісія зараз-жа падасьць яго на зацьверджаньне ўладаю і адначасна пачнець выпаўняць проэкт на практыцы.

Беларусаў	67	чал.
Маскоўцаў	12	„
Жыдоў	8	„
Палякоў	5	„
Ліцьвіноў і латышоў	4	„
Іншых	4	„

Больш падробныя ўказаньні можна знайсьці ў гэткіх беларускіх губэрнях:

	Смаленская	Магілеўская	Менская
Беларусаў	75,0	32,2	76,1
Маскоўцаў	2,2	3,4	4,6
Жыдоў	0,8	12,7	16,0
Палякоў	0,4	1,0	3,0

	Віленская	Віцебская	Горадзенская
Беларусаў	56,0	52,9	43,9
Маскоўцаў	4,9	13,3	27,3
Жыдоў	12,7	11,7	17,3
Ліцьвіноў	17,5	0,1	—
Латышоў	0,1	17,7	—
Палякоў	8,2	3,3	10,1

Гэта цыфры перапісу 1897 г. і, дзеля тэхнічных недахватаў перапісу і няправільных адказаў насяленьня (беларусы-каталікі часта называюць сябе „палякамі“, беларусы-праваслаўныя — „рускімі, „маскоўцамі“) ня зусім справядліва паказваюць сападносіны паміж беларусамі, маскоўцамі і палякамі.

Па рэлігіі беларусы дзеляцца на:

Праваслаўных	79	прац.
Каталікоў	18	„

2. Шчыльнасьць і яе вынікі.

Насяленьне на Беларусі памяркоўна рэдкае. Каб разабрацца ў шчыльнасьці насяленьня людзей у краёх, прывяду гэтакую табліцу.

Так, на 1 квадратнай вярсьце жывець чалавек:

У Бэльгіі	273,1	чал.
„ Галяндыі	177,2	„
„ Англіі	157,2	„
„ Італіі	132,0	„
„ Нямеччыне	127,5	чал.
„ Аўстра-Вэнгрыі	85,6	„
„ Францыі	83,1	„
„ Даніі	20,5	„
„ Швэцыі	13,6	„
„ Злучаных Штатах	10,6	„
„ Расеі (да 1918 г.)	8,5	„
„ Нарвэгіі	8,1	„

Перад вайной Расеі з Нямеччынай і Аўстрыяў у беларускіх губэрнях шчыльнасьць была гэткая:

У Віленскай	53,8	чал.
„ Віцебскай	49,3	„
„ Горадзенскай	59,7	„
„ Менскай	36,9	„
„ Магілеўскай	55,4	„
„ Смаленскай	41,4	„

Інакш кажучы, найбольш шчыльна населены: Горадзенская губэрня, за ёю Магілеўская, затым Віленская губ., Віцебская і Смаленская губ. населены менш, а Менская губ. вельмі рэдка.

Для параўнаваньня пакажу, што ў губэрнях Польшчы шчыльнасьць дасягаець ад 75,6 чал. (Ломжынская губ.) да 189,1 чал. (Петракоўская губ.) найбольш шчыльнасьць тут віхаецца ад 100 да 150 чал., г. ё, ў 2—3 разы балей, чым на Беларусі.

У губэрнях літоўскіх і латышскіх шчыльнасьць дасягаець: у Ковенскай 52 чал., Сувалкскай 63,6 чал., Курляндскай 32 чал., Ліфляндскай 37,2 чал.

У губэрнях расейскіх, сумежных з Беларусьсю шчыльнасьць гэткая:

Арлоўскай	65,6 чал.,	за ёю Тамбоўскай	60,7
Калуцкай	52,9 „	„ Разан.	71,4
Цьвярской	39,9 „	„ Маскоўск.	113,8
Пскаўскай	36,9 „	„ Ноўгар.	16,1

У губэрнях украінскіх шчыльнасьць дасягаець ад 58 да 106 чал. часьцей 70—80 чал. на адну квадр. вярсту.

Інакш кажучы, шчыльнасьць сумежных з Беларусьсю расейскіх губ. блізка што тая самая, што і на Беларусі, але ужо глыбей у цэнтр шчыльнасьць павялічываецца і робіцца большай у 1—2 разы. Стульнасьць цяперашняга ўкраінскага гаспадарства вышэй, чымся стульнасьць на Беларусі, але ніжэй чымся ў Польшчы і чымся ў Нямеччыне.

Гісторыя людзкіх гаспадарстваў вучыць, што тая старана, ў каторай шчыльнасьць большая, стараецца захапіць тую старану, дзе шчыльнасьць меншая.

Тлумачыцца гэта тым, што насяленьне са стараны шчыльнейшай цягнецца разьсяліцца у старану маланасялённую, дзе многа вольнай зямлі і усякага прыроднага багацьця (лес, хлебародныя группы) і эканамічных выгад (прыватная манаполія гандлю, абрабляючай і дабываючай прамысловасьці, слабое разьвіцьце мясцовай прамысловасьці і вялікае запатрабаваньне і г. д.).

Для нас становіцца ясным, чаму Нямеччынь, як старана найбольш насялённая, цісьнецца на ўсход і напіраець на Польшчу, Літву і Лацьвію і чаму гэтыя астатнія, у свой чарод, напіраюць на Украіну і асабліва на Беларусь, як найменш засяленную і нацыянальна і эканамічна неарганізаваную старану. Усход для Нямеччыны, гэта—новая правінцыя для колёнізацыі, г.-ё. для перасяленьня туды нямецкага гандляра, прамыслоўца, пана, земляроба і навет работніка. Тое самае і для Польшчы. Але палякі на Беларусі яшчэ маюць і другія мэты—нацыянальныя, рэлігійныя і гаспадарсьцьвена—гістарычныя.

З паўднёва-усходніх суседзяў Беларусі—украінцы гістарычна цягнуліся на ўсход. Яны разьсяляліся у паўднёва-усходніх стэпах, на Каўказе, Туркестане, Сібіры і не стараліся калёнізаваць Беларусь, хоць шчыльнасьць на Украіне і была вышэй шчыльнасьці на Беларусі. Маскоўцы гістарычна сунуліся таксама на поўнач і на ўсход і з абласьцей сваёй колёнізацыі блізу выключылі Беларусь. Але і ў маскоўцаў, як і ў палякоў, былі тут свае нацыянальныя, рэлігійныя і гаспадарсьцьвена-гістарычныя заданьні і яны вялі на Беларусі змаганьне за яе з палякамі.

(Працяг будзе).

Тутэйшае жыцьце.

Адстаука Часовай Урадовай Камісіі.

Пасьля выхаду ў адстаўку дырэктара гандлю і промыслу Т. Шопы уся камісія падала просьбу генаралу Жэлігоўскаму аб адстаўцы.

Высылка Юргес-Навіцкага.

Арыштаваны старшыня Цэнтральнага Бюро клясавых профэсіянальных хаўрусаў Юргес-Навіцкі будзе высланы за межы Сярэдняе Літвы.

Кардону няма.

Бюро дэлегата ўраду Польскае Рэспублікі ў Вільні паведамляе, што існаваўшы дагэтуль на лініі Араны—Воранава—Ашмяны—Маладэчна пагранічны кардон галоўнага камандаваньня па загаду Генаральнага Штабу польскіх войскаў ад 7 студня г. г. зьнят.

—Выйшаў новы журнал у польскай мове „Nasza Ziemia“.

—У генарала Жэлігоўскага і дэлегата Польшчы В. Рачкевіча была дэлегацыя ў справе апрavізацыі Вільні. Генарал Жэлігоўскі дэклараваў спыніць вайсковыя рэквізыцыі ў межах Вільні і іншае, а В. Рачкевіч адказаў, што прадукты напэўна будуць.

—„Gazeta Krajowa“ паведамляе. што „беспартыйны“ паляк ксёндз Завадзкі ручыў дзяцём пачатковае школы на Антокалі для падпісаў рэзалюцыю „беспартыйных“.

—Дэкрэтам генарала Жэлігоўскага дзень выбараў у Сойм пераносіцца з 6 на 20 лютага 1921 г.

—Генарал Жэлігоўскі назначыў новую Часовую Урадовую Камісію: за старшыню інж. С. Макржэцкі, дырэктар дэпартамэнта юстыцыі—Ахматовіч, унутраных спраў—А. Півоцкі, с.-гасп. і лясоў—С. Людкевіч, грошы—І. Малецкі, аправізацыі—А. Бабянскі, за дырэкт. дэпарт. гандлю, промыслу і адбудовы краю—Т. Шопа.

—Беларускі Нацыян. Камітэт просіць рэгістравацца плотнікаў, бо ёсьць работа.

Дзяціны спэктакль.

15 студня на сцэне у салі Беларускай гімназіі вучаніцы і вучні малодшых клясаў згулялі трохактную казку памершага летась беларускага паэта-пісьменьніка Алеся Гаруна „Хлопчык у лесе“. Спэктакль пастаўлен стараньнямі пэдагагічнага пэрсаналу гімназіі (усю працу па пастаноўцы казкі ўзяла на сябе п. Ігнатава) на карысьць дзяцінага прытулку і, калі рахаваць па перапоўненай глядзеньнікамі салі, даў добры матар'яльны рэзультат і ў той-жа час даў вялікую эстэтычную прыемнасьць ня толькі дзяцьвішчы, якой было поўна ў салі, але і дарослым, якіх так сама было нямала.

Фабула п'есы пераносіць ваабражэньне глядзеньніка ў чароўную абстаноўку леса, ў якім рознымі пералівамі колераў цьвітуць краскі, і дзе заблудзіў акінуты маткай маленькі хлопчык. Змучаны напраснымі высілкамі знайсьці сьцежку дамоў, стамлёны напрасным клiканьнем роднай мамы, хлопчык сьціскаецца ў камочак і засыпаець сярод бясчысьленых красак, пад сьценьню магутных дрэў. І у марах свайго дзяцінага сну ён відзіць тое, што праходзіць на сцэне перад глядзеньнікамі. Разнаколерным грудам акружаюць яго запраўдныя жывыя краскі з добрымі харошымі тварыкамі, з вочкамі. у якіх блішчыць нежная ласка, і шэпчуць яму словы уцехі, усыпляюць яго сваімі песьнямі; чароўная, стройная, араматная рожа, са сьзяючай каронай на лобе, як і падходзіць каралеве красак, узмахам свaёй чараўніцкай палачкі пераносіць яго ў казачны мір дзяціных мараў, у хатку злога чараўніка, гдзе ў цяжкай няволі каратаюць свае дні слаўныя, добрыя дзяўчаткі. І вось хлопчык, бясьсільны сам, раптам, воляю чараўніцы-рожы аслабаняець пяволыніц чараўніка. Яму дзякуюць, даюць яму дары, і ён прачынаецца ў абоймах маткі, якая пажалела, што кінула яго і прышла ў лес яго шукаць.

Дзякуючы таму, што маладзенькія артысты дужа добра выпаўнялі свае ролі, уключна да маленечкай незабудачкі і дзякуючы прыгажосьці добра прыдуманых касьцюмаў і надта старанлай пастаноўцы, п'еса прайшла з вялікім усьпехам. Вялікі дзякуй павінны мы сказаць паньне Ігнатавай і паньне Васілевіч, якія ў парыве любові к дзяцём і жаданьня памагчы дзяцінаму прытулку не пашкадавалі ні працы ні часу, каб маленькую, блага прытарнаваную сцэну зрабіць прынадным куточкам дзяцінага саду, клюмбай араматных жывых красак.

Шкода толькі, што няхват грошы у Беларускай гімназіі не даюць магчымасьці расшырыць і як мае быць прыбраць сцэну.

Л. О.

Паштовая скрынка.

А. Васілеўскаму. Чакаем абяцанага матар'ялу. „Куцьцю“ з часам выдрукуем.

А. Розенбэрг. Аб Вашых рукапісах мы даведаліся, што яны ляжаць тут, у Вільні, на пераховах. Можна іх узяць назад. Як Выдавецкае Таварыства зьбярэцца з грашмі, яно іх выдрукуе. „Аб красамоўстве“ з Гэрдэра друкавалася ўлетку 1920 г. ў менскім журнале „Рунь“. Не забывайцеся на нас, пішыце.

Некаторым супрацоўнікам і дапісчыкам. Будзьце ласкавы пісаць 1) разборчыва, 2) чарнілам, а не алаўком, 3) з аднаго боку ліста і 4) па граматыцы Б. Тарашкевіча.

Палкоўніку К. Прысланага мала; прысылайце яшчэ.

ІНФОРМАЦЫЙНЫ АДДЗЕЛ.

Бібліатэка Беларускага Навуковага Т-ва будзе адчынена дзеля карыстаньня на месцы для навуковых мэт ў памяшчэньні Т-ва пры Вострабрамскай вул. № 9.

Беларускае Выдавецкае Т-ва выдае ўсялякія кніжкі ў беларускай мове Сябраў прынімае Урад Т-ва. Уступная плата — 50 м., сяброўская гадавая складка — 100 м. Адрэс Т-ва: Віленская вул. № 33, кв. 1 (адчынена ад 4 да 5 гадз. у дзень).

Бібліатэка б. „Знаніе“ мае багаты выбар кніжак да чытаньня ў розных мовах. Адчынена: 10—1 і 3—6 гадз. Адрэс: Віленская 33.

Беларуская Кнігарня „Беларускага Выдавецкага Т-ва“ мае на прадажы ўсе беларускія кніжкі. Адрэс: Завальная 7.

Беларускі Нацыянальны Камітэт месьціцца ў Вільні, Вострабрамская, 9, пакой № 5. Старшыня Ф. Ярэміч, Робіцца рэгістрацыя беларусаў і даецца духоўная і матар'яльная помач.

1-я Віленская Беларуская Гімназія месьціцца на Вострабрамскай вул., 9. Дырэктар М. Кахановіч, інспэктар А. Дмахоўскі.

Беларускія пачатковыя школы ў Вільні. 1) Кальварыйская, 73; 2) Лідзкі тракт, могільнік; 3) Радунская, 27-а; 4) Зарэчча, Панамарская, 12. Навука бясплатная. У кожнай школе даецца дзяцём сьнеданьне.

Беларускі Школьны Аддзел. Вільня, Каўкаская вуліца (рог Вялікай Пагулянкі), 2, другі паверх, налева, пакой № 13.

Беларускі Вучыцельскі Саюз Канцэл. 1-й Віленскай Беларускай Гімн.

Прытулак Камітэта Помачы. Вострабрамская, 9 (будынак гімназіі). Загадчыца Л. Васілевіч.

Віленскі Саюз Коопэратываў Малая Погулянка, дом № 12

Коопэратыў „Райніца“ ў Вільні. Вялікая Пагулянка, 17.

Коопэратыўная друкарня „Друк“, Вільня, Вострабрамская, 5 (Пасаж). Тым-жа Беларускае Выдавецтва У. Знамяроўскага.

Беларускі Клюб ў Вільні. Біскупская, 12.

Літоўская поліклініка. (Віленская вул. проці Дабрачын. зав.) прыймае хворых ў аддзяленьнях: хірургічных хвароб, унутраных, на вочы, акушэрства і гінеколёгіі. Пользу даюць адмыслоўцы за самую невялічкую плату.

Дазволена Ваеннаю Цэнзураю. Рэдактар-Выдавец М. ГАРЭЦКІ Друкарня Коoп. ДРУК“, Вострабрамская 5.